El nostre personatge

El cors a l'Empordà durant la Guerra del Francès

Gabriel Martín Roig

Poc abans de la invasió francesa de 1808 la costa catalana era un espai de perill constant, les veles dels corsaris amenaçaven les rutes marítimes. La bel·ligerància quasi permanent contra Anglaterra o França van propiciar que molts vaixells de Cadaqués, Roses, Palamós i Sant Feliu de Guíxols, que fins aquell moment s'havien dedicat exclusivament al transport de mercaderies, sol·licitessin llicències de cors. La captura d'embarcacions de nacions enemigues proporcionava uns guanys molt més quantiosos al patró i als propietaris del vaixell que si es dedicaven al comerç. Però com es veurà en aquest article, el corsarisme és molt més que un grup d'homes dedicat al pillatge, fou un col·lectiu compromès social i políticament que defensaven les fronteres, neutralitzaven incursions enemigues i protegien el comerç local de probables agressions o captures. Des del punt de vista econòmic, gràcies a les captures, dinamitzaren l'intercanvi de mercaderies en els nostres ports.

Els corsaris locals neutralitzaven incursions enemigues i protegien el comerç de cabotatge

La Guerra del Francès s'inicià, com qui no vol, amb una ocupació pacífica. Les primeres tropes franceses entraren al Principat el 9 de febrer de 1808 comandades pel general Guillaume Philibert Duhesme que ocupà el castell de Sant Ferran de Figueres. Aquell mateix mes arribaren a Barcelona i s'aquarteraren als castells de Montjuic i de La Ciutadella. Després d'un període inicial, d'aparent conformitat, el juliol d'aquest mateix any van començar els aldarulls entre els francesos i les milícies populars contraries de dita ocupació. Diferents localitats es revoltaren aconseguint importants victòries, però l'entrada definitiva d'un nombrós contingent de tropes donà als francesos un ampli domini del Principat (no sense esforços).

La presencia dels francesos a la península va suposar la finalització de la guerra contra els anglesos, de manera que els enemics passaren a ser tinguts com aliats. Els corsaris empordanesos deixaren d'empaitar naus maoneses i angleses i fixaren com a nou objectiu les

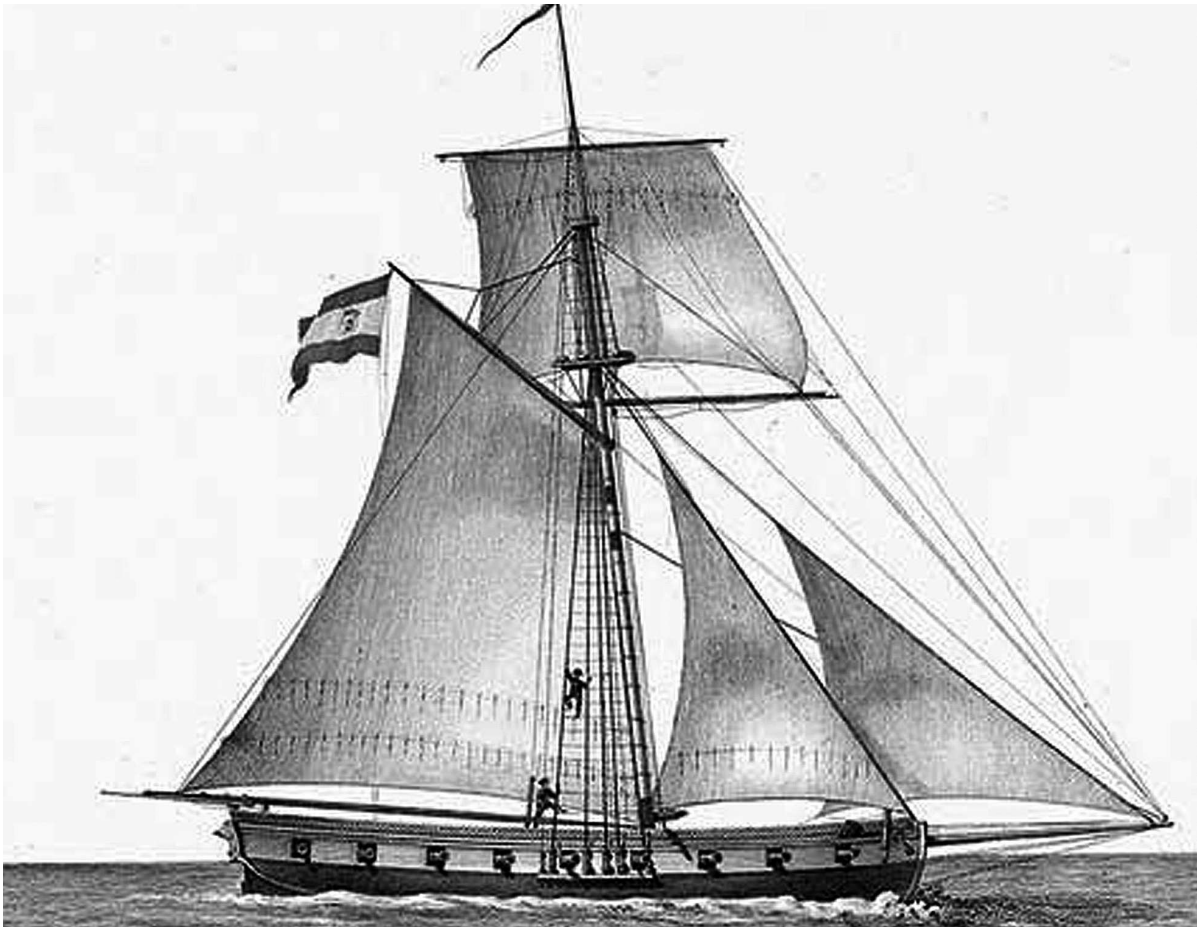

Balandra corsària espanyola de principis del segle XIX, armada amb 18 canons. Gravat d'Agustín Berlinguero

embarcacions franceses que feien ruta cap a Barcelona, carregades de queviures per les tropes allà establertes. Hi ha provats lligams entre corsaris locals i la marina britànica, alguns fins hi tot, sembla ser que actuaren sota les ordres del general anglès Locrane. Aquest oficial anglès, que pretenia el bloqueig de la costa, ordenà talls en diferents paratges del camí Ral que vorejava el litoral per impedir la comunicació entre els francesos de Barcelona i els de Figueres.

Les juntes de govern locals

Els corsaris s'organitzaven en Juntes de govern locals sent les de Sant Feliu de Guíxols i la de Palamós les més importants de l'Empordà, si tenim en compte el nombre d'embarcacions que hi participaven; seguides a certa distància per la de Roses. Cadascuna d'elles aplegava nombroses naus corsàries i els seus vocals, juntament amb el notari de la província marina, s'encarregaven de vetllar per la correcció, la legalitat de la captura, la tramitació de les mercaderies preses, el consens d'estratègies comunes i donar una justa assistència als captius. Periòdicament gestionaven el relleu de les tripulacions dels corsaris (així es produïa una rotació de mariners) i tramitaven tota la documentació necessària perquè les autoritats del pobles costaners de Catalunya facilitessin queviures i altres mitjans en el cas que les embarcacions armades en cors necessitessin avituallament o reparar algun desperfecte.

Al iniciar-se la guerra, les dues juntes més importants (com ja s'ha explicat les de Sant Feliu de Guíxols i la de Palamós) estaven formades per més de 10 naus corsàries cadascuna. A la de Sant Feliu s'hi troben matriculats els següents patrons corsaris: Jeroni Basart àlies "Rufo", Bartomeu Bosch (el major), Bartomeu Bosch (el menor),

Tomàs Feliu, Bartomeu Remus, Ignasi Calvet, Joseph Barnich, Nicolau Casas, Josep Furest, Josep Casas, Rafel Suris, Pere Plaja, Joan Bascos i Josep Bernils. A Palamós diversos patrons actuen també amb llicència de cors, entre altres: Joan Tossall, Pablo Blanco, Miquel Plana, Joan Roca, Jacint Cosí, Josep Gorgoll, Constantí Badia, Arnau Bosch, Josep Bajandas i Esteve Vilató. Aquesta llista es completa amb altres corsaris, Jaume Ballesta, Rafel Sabater i Agustí Miralles que pertanyien a la junta de Roses (formada per un nombre menor d'embarcacions) o altres de viles costaneres que no tenien junta pròpia, tal és el cas de Fermí Pi de Begur, o Josep Cabrisas, Sebastià Cabrisas àlies "boira" i Josep Llorens de Cadaqués.

Josep Bajandas fou el corsari més actiu de les aigües del cap de Creus

Iniciada la guerra del francès, el principal objectiu de les juntes locals era dificultar les comunicacions i fer que el subministrament de provisions que arribava per mar a les tropes de Barcelona fos inestable. Aquesta feina de intercepció començava en els ports situats més al nord, a prop de la frontera. Des de Roses operaven els corsaris Josep i Sebastià Cabrisas, Josep Llorens, Jaume Ballesta, Rafel Sabater i Agustí Miralles, però fou curiosament un foraster, el patró Josep Bajandas de Palamós capità de la fragata anomenada "El Mistic Sant Josep" [1] el vocal de la junta de govern de Roses i el comandant de la "divisió" de corsaris d'aquella localitat, convertint-se així en el corsari més actiu de les aigües del Cap de Creus.

La junta de Roses va rebre les ordres del governador de la plaça de mantenir a ratlla els corsaris de Portvendres que *"havien vingut a incomodar les nostres costes"* i de *"apresar y conducir a esta bahia cualquier buque sospechoso o bien que se dirija a algún puerto de Francia"*. Segons puny i lletra del propi Bajandas: *"Ynsiguiendo las órdenes del Sor Gobernador de la Plaza de Rosas, hemos salido esta manana de aquel puerto, con el objeto de hacer el crucero de estas costas, para interceptar alguno de los buques ricamente cargados que segun noticia positiva de dicho caballero Gobernador, se proponen salir cuanto antes de Barcelona con destino a Francia"* [2] . El 28 de juliol de 1808 el capità Bajandas acompanyat del xabec de Fermí Pi de Begur i del falutx de Josep Llorens de Cadaqués salparen de Roses cap el Cap de Creus. Les embarcacions es reuniren a Cadaqués amb el xabec del capità Sebastià Cabrisas. Al cap de poques hores, la petita flota ja estava donant caça a una nau armada francesa que es trobava a poques milles de la costa [3].

En aquells primers anys, molts foren els vaixells francesos que caigueren en mans catalanes. Ens han arribat testimonis de personatges il·lustres que varen ser presos i que ens ajuden a completar la visió que es pot tenir dels corsaris empordanesos d'aquells temps. François Arago, jove geògraf, astrònom i espia francès, que aleshores navegava en un vaixell per les nostres en les seves memòries ens parla de la seva captura en mans d'un corsari palamosí [4]:

"Ja havíem entrat en el golf de Lleó i ens apropàvem a Marsella, quan el 18 d'agost de 1808, varem topar amb un corsari espanyol de Palamós, armat a la proa amb dos canons de a24. La nostra nau hissà totes les

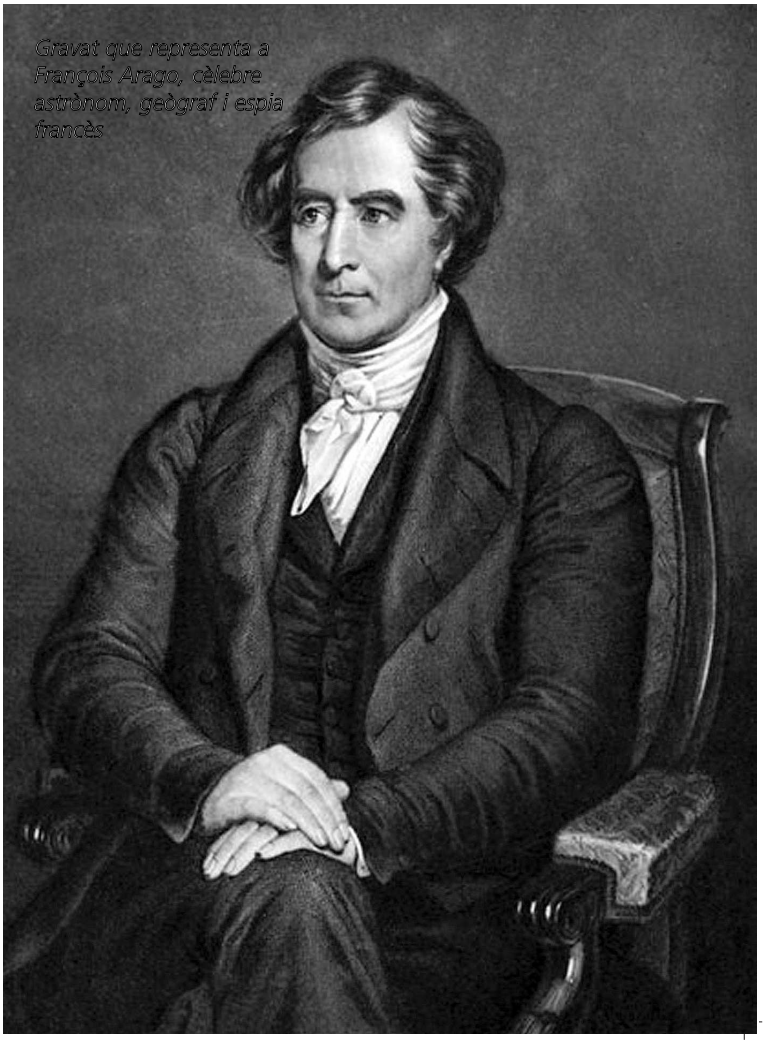

Gravat que representa a François Arago, cèlebre astrònom, geògraf i espia francès

veles; esperaven defugir-lo, però un tret de canó travessà el velam, ens va apressar ja que navegava més de pressa que nosaltres (...) El capità corsari declarà que ens feia presoners sota el pretexta que violàvem el bloqueig que tenien les embarcacions de totes les costes de França; va dir que ens conduiria a Roses, i que les autoritats decidirien la nostra sort (...) El vaixell corsari palamosí era comandat pel nomenat Pablo Blanco".[5]

Al contrari del que pugui semblar, la guerra va portar molts beneficis a les empreses corsàries, especialment entre els anys 1808-1809 en que les captures franceses foren molt quantioses. Van ser interceptats nombrosos llaguts carregats de quarteres de blat i d'arròs que es dirigien a Barcelona (fonamentals per nodrir d'aliments i provisions a les tropes franceses aquarterades en aquesta ciutat). La majoria de captures foren conduïdes principalment als ports de Palamós i Sant Feliu, dinamitzant l'economia local amb la compravenda de mercaderies. Cada cop eren capturades amb més freqüència les embarcacions militars i correus amb valuosa informació estratègica, el qual no agradava gens als francesos. A tall d'exemple, el 11 de juny de 1808 fou capturat un falutx de la marina imperial francesa "La Tourturet" que conduïa oficials a Barcelona. Un mes després, el 16 de juliol caigué en mans de corsaris de Sant Feliu un correu francès amb correspondència de gabinet per l'emperador. El 10 de setembre del mateix any el capità Rafel Surís de Sant Feliu feu pres un altre falutx de guerra anomenat "L'Hercules" amb 35 homes de tripulació i un oficial que portava documents i ordres del mateix general Duhesme, amb plecs que havien de ser conduits, de forma urgent, al primer port francès.

Inicialment la guerra contra França va portar molts beneficis a la causa corsària

La constant activitat corsària de Roses, Palamós i Sant Feliu de Guíxols incomodà sobre manera als alts comandaments francesos i aquestes viles passaren a convertir-se en objectius prioritaris de l'exèrcit invasor. Era necessària la seva ocupació per mantenir una via de comunicació marítima més segura entre la frontera i

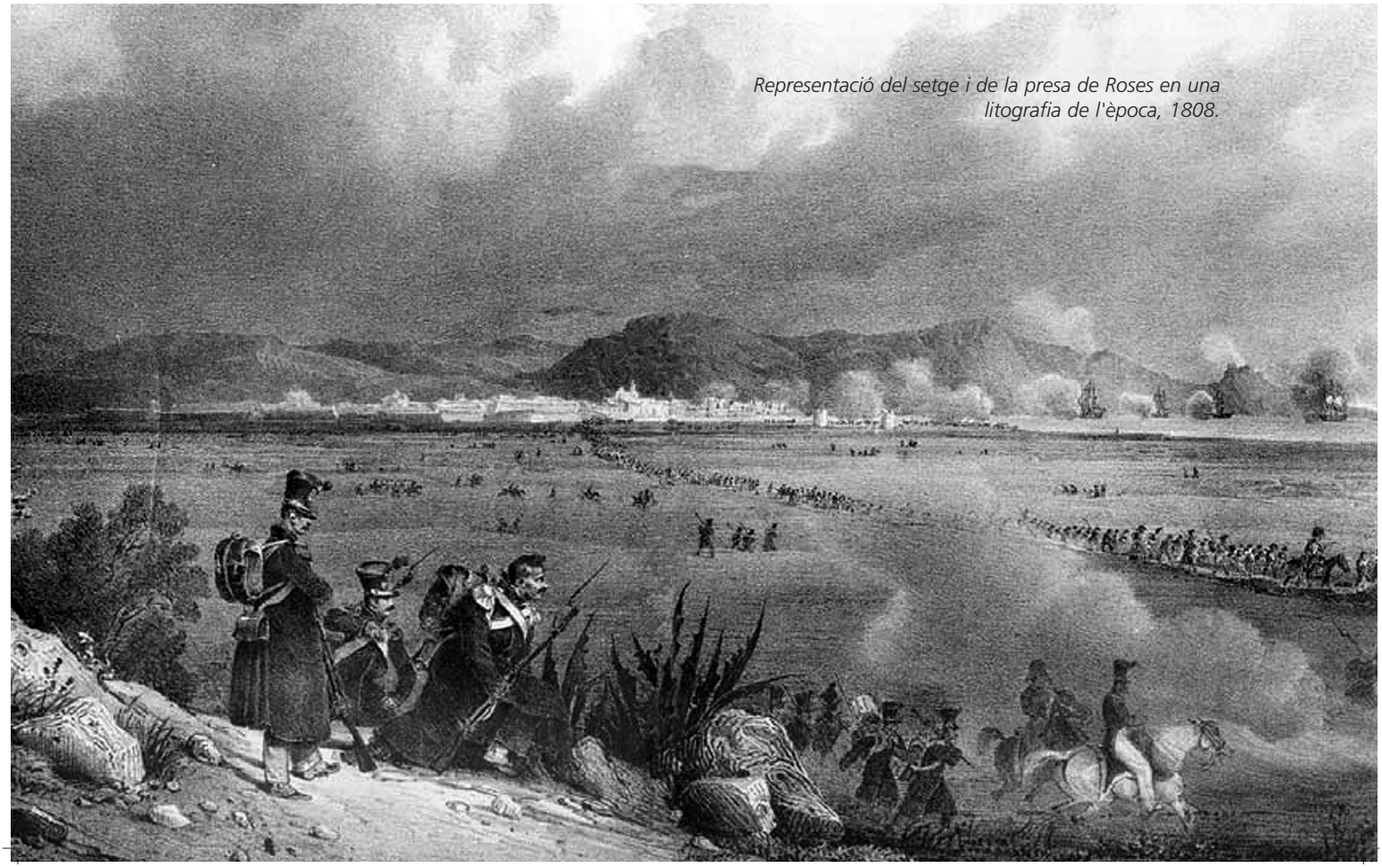

Representació del setge i de la presa de Roses en una litografia de l'època, 1808.

Barcelona. Així, el mes de juliol de 1808 les columnes d'infanteria francesa ja eren a les portes de Roses, es trobaven apostades a Castelló d'Empúries. Davant d'una ofensiva inevitable, "el Místic Sant Josep" del capità Bajandes va prendre la responsabilitat de defensar la Badia amb les forces útils del port de Roses: 5 falutxos i dos xabecs corsaris fortament armats per la seva defensa. La tarda del 22 de juliol de 1809 fondejaren a la badia de Roses dues fragates de la Reial Marina Britànica que vingueren a reforçar aquest contingent. Però l'atac definitiu encara es feu esperar uns mesos. Els francesos posaren setge a la vila de Roses el 7 de novembre de 1808. La flota corsària comandada per Bajandes se situà al Nord-est de la badia davant dels molins de vent per poder batre més fàcilment a l'enemic però malgrat la resistència i l'ajuda anglesa res pogueren fer davant la dura ofensiva terrestre i la presencia de la flota francesa [6]. La plaça caigué definitivament en mans franceses el 5 de desembre de 1808.

El 5 de juliol de 1809 els francesos entraren a Palamós i Sant Feliu, pas previ a la presa de Girona el 7 de novembre del mateix any. Els expatriats d'aquestes poblacions, amb un nombrós número d'embarcacions (incloent les corsàries), fugiren cap a Blanes fins que el setembre de 1809 es produí la desocupació d'algunes de les mencionades viles. Llavors molts corsaris tornaren a Sant Feliu. No succeí el mateix a Palamós per les circumstàncies que explicaré més endavant.

Palamós, port comercial i cau de pirates francesos

Després d'uns mesos de lluites i incerteses, les viles portuàries empordaneses foren ocupades intermitentment per les tropes franceses. Les victòries definitives de l'exèrcit invasor a llarg de l'any 1811 van ser el pas definitiu per que l'any següent es dugués a terme l'annexió de Catalunya a l'Imperi Francès, dividint el territori en quatre departaments administratius: Ter, Segre, Montserrat i Boques de l'Ebre (aplicant el model sorgit durant la revolució francesa).

Malgrat el que a priori pugui semblar, el conflicte bèl·lic no aturà ni minvà el comerç marítim, ans al contrari doncs la presencia de naus comercials franceses s'incrementà de forma significativa. En una relació feta a Sant Feliu de les embarcacions comercials que entraren al seu port entre el mes d'agost de 1812 i maig de 1813, apareixen llistats 55 embarcacions vingudes de les costes del nord d'Àfrica, Arenys, Cambrils, Vilanova i Blanes carregant cotó, cuir, panís, faves, taronges, llimones, fusta, arròs, suro, carbó, entre altres mercaderies. Analitzant el llistat de les entrades i sortides del port de Palamós fetes pel sotscomissari de marina d'aquesta localitat entre els mesos de març i juny de 1812 es pot comptabilitzar el trànsit de 105 embarcacions, tant comercials com de cabotatge. El 70% de les embarcacions eren franceses [7].

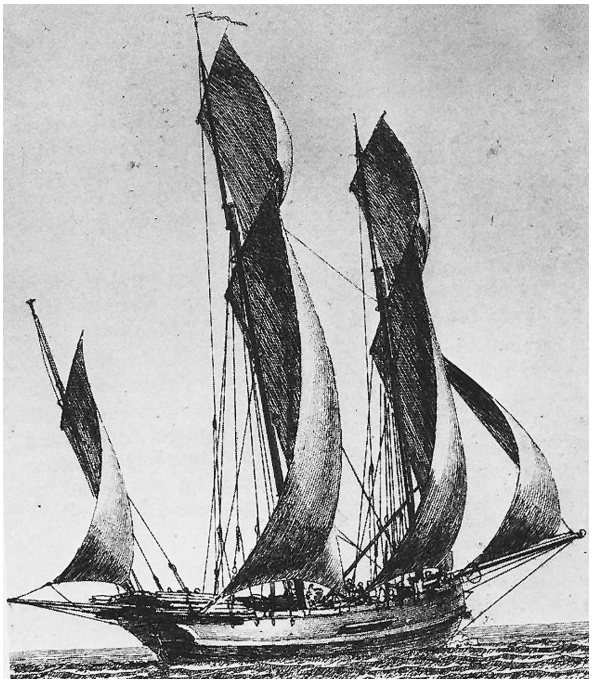

Embarcació corsaria francesa en un gravat de principis del segle XIX.

Per controlar la posició estratègica i els moviments comercials de la costa gironina els francesos varen triar el port de Palamós per establir-se i crear una seu administrativa amb funcionaris de l'imperi. El cap visible fou l'intendent de marina. El 19 de febrer de 1811 el Coronel General del cos de Dragons va anomenar Grimonpré sotscomissari de Marina de primera classe de Palamós. La seva missió era supervisar l'actuació dels seus subordinats, vetllar pel interessos francesos i les seves lleis, la legalitat de les preses fetes per corsaris francesos, i al mateix temps, servir d'enllaç entre els comerciants francesos de la Catalunya ocupada i els ministeris de

Paris. L'administració es completava amb Gabriel Roc Bartelemy que va ser nomenat notari imperial de la vila, el Comandant Fevertin que fou el màxim responsable militar de la plaça i Pierre Planchon comissari de Policia.

La ocupació francesa dels ports de Cadaqués, Roses i Palamós afavorí l'arribada de vaixells corsaris marsellesos que tenien la doble missió d'entorpir les comunicacions entre les embarcacions catalanes i els anglesos i evitar el comerç amb altres ports lliures del Principat (alhora que oferien major protecció a les naus franceses que feien la ruta per la costa). Alguns de d'aquests corsaris francesos no només fondejaren sovint al port de Palamós si no que també s'hi acostaven per vendre les seves captures (de la mateixa manera com ho havien fet els corsaris palamosins durant dècades).

Els corsaris francesos Durante i Scassi fondejaren sovint a Palamós

Fent un breu repàs dels corsaris francesos que actuaren des de Palamós, l'any 1812 es troba sojornant en el port d'aquesta vila, el corsari marsellès Jean Baptiste Durante, capità de "la Daurade" on hi portava sovint les seves captures [8]. Precisament el mes de gener del mateix any entrava aquest vaixell amb la balandra espanyola "Sant Antoni" patronejada per Josep Ferrere de Blanes. El 11 de desembre de 1812, també fou presa per aquest corsari la bombarda "La Verge del Carme" ben carregada de sal. El 7 de juny de 1813, de nou el capità Durante, però aquest cop amb un nou vaixell anomenat "L'Ysere", duïa a Palamós tres noves captures per validar i subhastar tota la seva càrrega. El comissari Grimonpré era qui expedia les validacions i fixava el calendari de les subhastes de les mercaderies, les condicions de la venda i els terminis de pagament[9]. També es troba documentat el corsari francès Vincent Scassi procedent de Marsella, capità de "Le Fulminant". El 4 de maig de 1813 dita embarcació corsària va apressar la tartana "La Verge del Carme" que no portava armament de cap tipus i anava carregada de cotó. Aquest vaixell del patró Narcís Moner amb matrícula de Palamós, partia de Sant Feliu cap a Tànger. Va ser conduit a Palamós, on fou desproveït de la seva càrrega i el seu patró jutjat per les autoritats franceses [10]. El navili "Le Decidé" conduit pel capità Bayanon fou un dels altres corsaris actius en la nostra costa. Aquest portava habitualment les seves captures al port de Roses. Alguns documents insinuen que hi havia un acord entre el capità del vaixell i el comissari de marina d'aquella plaça pel qual cada cop que arribava una presa feta per aquesta embarcació no s'omplien els formularis corresponents. El gener de 1813 "Le Decidé" va capturar un vaixell anomenat "El Dufi" amb expedicions franceses però conduit pel patró Jaume Mauri de Palamós. Després de ser portat a Roses van posar a la venda totes les seves mercaderies i es confiscaren diners i peces d'argent. Antoni Tauler, propietari del vaixell i M. Michel armador marsellès del corsari (que pretenia una part dels beneficis) feren una reclamació al tribunal de Marsella, però fou estèril ja que no apareixia la dita captura en els llibres de registre del sotscomissari de la plaça.

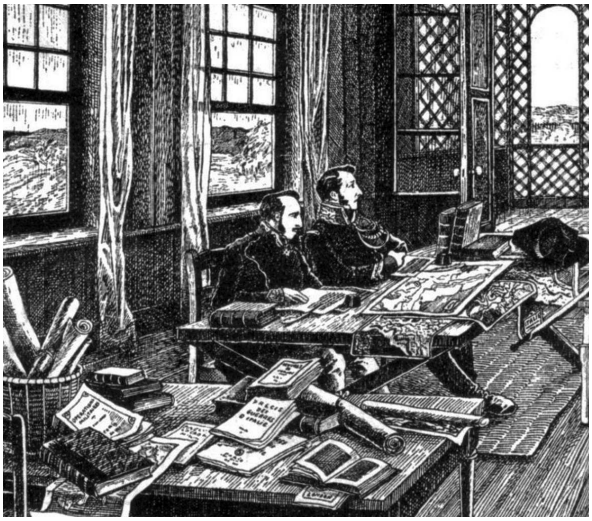

Membres de l'administració francesa agafaren les rendes del port de Palamós. Gravat de principis del segle XIX

L'arribada de mercaders francesos

Quan a finals de 1811 el principat ja estava sota un major domini francès, la davallada d'aranzels va afavorir la presència de comerciants francesos que s'establiren en viles catalanes per fer-se amb control del comerç de cabotatge. Armadors d'embarcacions com Régis Albertin, Michel Martin, Méric Moran, Durand o Antoine Félix Fianson apareixen sovint en documents notarials relacionats amb la

Retrat de la família de François Bernard Boyer Fonfrede. Segle XIX (Musée National des Châteaux de Versailles et de Trianon).

venda de llaguts. Així el dit Fianson, comerciant de Nissa adquireix un llagut cobert anomenat "Sant Antoni" a Jaume Patxot, sabater de Palamós [11]. El 3 de juny de 1812 el francès Marià Reig, veí de Portvendres compra a Palamós la tartana anomenada "La Amistad" de port de 1.000 quintals que pertanyia a Esteve Oliveras de l'Escala. I com aquestes podrien citar moltes altres transaccions d'aquest tipus. Darrera d'algunes compres hi havia un dels comerciants més influents i poderosos del sud de França, es tracta de François Bernard Boyer Fronfrede (1767-1845), un ric industrial de Tolosa de Llenguadoc fabricant de teles de cotó.

El comerciant François Bernard Boyer Fonfrede establert a Palamós col·laborà amb els corsaris francesos

Entre els anys 1811 i 1813 Boyer Fonfrede apareix domiciliat a Palamós. Quan va arribar ja era propietari d'una important flota comercial a Marsella la qual es va mudar a Palamós amb la finalitat de monopolitzar l'important comerç de mercaderies que anava de França a Barcelona. Des de la seva arribada va ampliar la seva flota amb nous velers que va adquirir a Palamós i Cadaqués. Es fa difícil saber de quantes embarcacions es composava la seva empresa però examinant la documentació manuscrita del propi Boyer Fonfrede m'atreviria a dir que fou de més de 30 naus de tot tipus. En poc temps, aquest personatge fou el principal artífex de l'animada activitat comercial del port de Palamós. Per tal de controlar de ben a prop el seu negoci, va arrendar un casal just davant de la Planassa per visurar els magatzems portuaris i el trànsit marítim.

En la seva correspondència, Boyer Fonfrede manifesta una constant preocupació pel l'excés de corsaris enemics que es passejaven impunement per la costa empordanesa, i que dificultaven els seus negocis: *"deixen totes les anades cap a Espanya sense protecció i infectat de corsaris i pirates com està".* Tot això l'anima a escriure una carta al Baró de Gerando, intendent del departament del Ter, per a sol·licitar permís per armar algunes de les seves embarcacions: *"Des de fa temps he ofert per precaució de tenir armament en el comboi de les mercaderies que tinc a Palamós"* [12]. Era tal la seva preocupació que uns mesos més tard, en una carta dirigida al sotscomissari Grimonpré demanava la distribució de vigies al llarg de la costa per avisar els vaixells comercials de la presència de corsaris, *"poder fàcilment establir vigies d'aquí (Palamós) a Cadaqués, tota aquesta part de la costa que no han ocupat les tropes".*

Mentre es queixava dels furts perpetrats per embarcacions hostils, sabem de nou gràcies a la seva correspondència que ell no es mantenia al marge del corsarisme, de fet col·laborava i tenia negocis amb corsaris francesos, segons les seves paraules: *"nombrosos corsaris m'han estat consignats"* [13]. El 30 d'octubre de 1812 es troba fent negocis amb el corsari Jean Baptiste Durante, pactant i convenint un preu just per comprar-li les mercaderies i algunes embarcacions

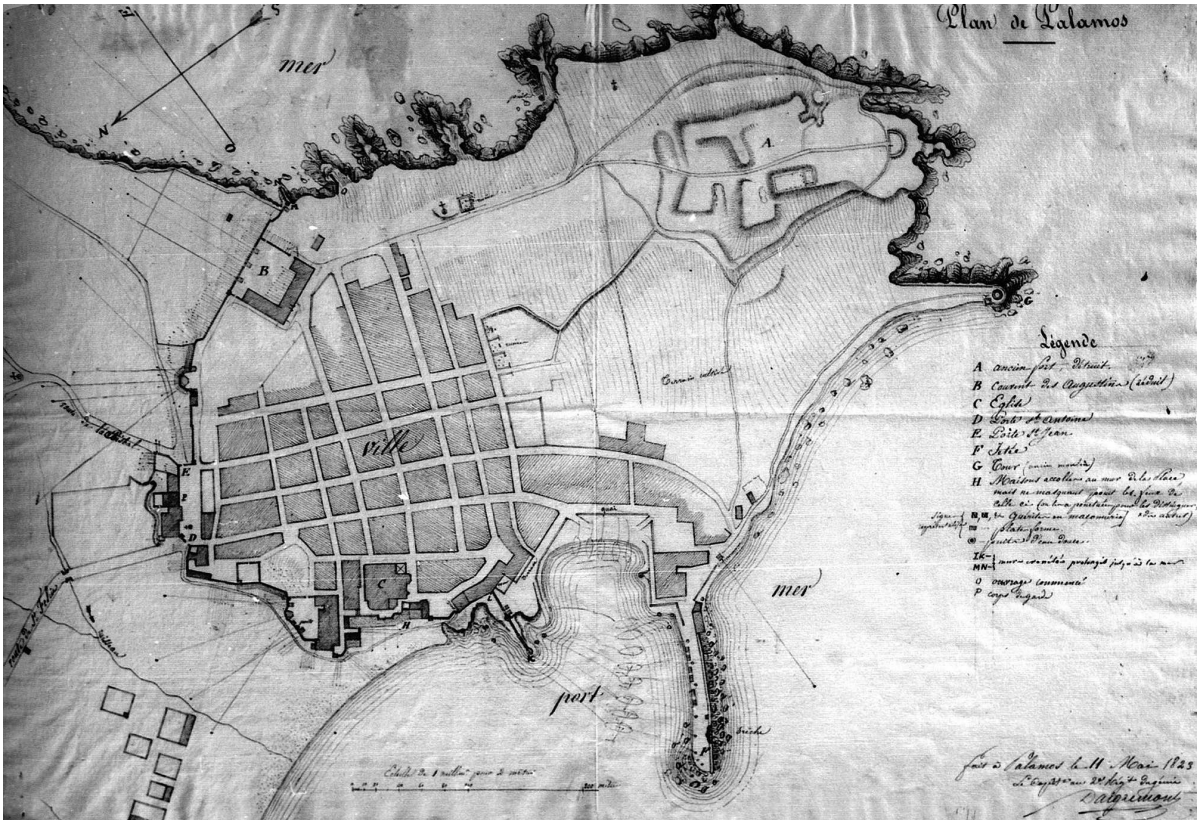

Plànol francès de la vila i del port de Palamós, 1823.

capturades [14]. No en va, Boyer Fonfrede fou procurador a Palamós de Regis Albertin, armador marsellès del corsari que conduïa Durante, es a dir era el responsable de fer arribar al propietari de la nau el percentatge que li pertocava de la venda de les mercaderies capturades.

Després de romandre tres anys a Palamós Boyer Fonfrede va tornar a França. Les raons del seu retorn es troben en una carta que el mateix comerciant adreçà al Baró de Gerando on es queixava de la manca de protecció pel seu negoci davant la creixent presència de corsaris espanyols i fragates angleses: *"Vaig venir a fer negocis a Palamós per que creia que protegien els negociants i el comerç (...) Després del que ha passat es necessari que torni a França o que canviï el sistema. Per tant, us demano si la intenció del senyor governador de l'Alta Catalunya es de fer venir a Palamós les forces suficients per controlar aquesta situació"* [15]. El baró de Gerando en resposta a les seves súpliques va enviar a Palamós el 60é regiment de línia, que apaivagà temporalment la situació però no evità la fuita de comerciants francesos després de 1813. En altres cartes es lamenta de les captures d' embarcacions per corsaris de Sant Feliu o del pillatge constant de les seves mercaderies perpetrades per alguns habitants de Palamós davant de la impunitat del cos de policia francesa que hi havia destinat a la vila. Altres raons que l'empenyeren a tornar al seu país foren les discrepàncies i discussions amb Grimonpré, el sotscomissari de marina, al qual acusava d'incompetent, de corrupte i de no prendre les suficients mesures per assegurar les propietats franceses a la costa. Per altra banda, François Bernard Boyer Fontfrede va ser acusat en nombroses ocasions de fer contraban encobert, vendre mercaderies a l'enemic anglès i fins hi tot d'espionatge.

Boyer Fonfrede va ser acusat de contraban i espionatge

Es dona el cas que el novembre de 1812 unes fragates angleses es posicionaren enfront de Palamós. Davant del perill de desembarcament Grimonpré va

Dues fragates corsàries franceses ataquen una fragata espanyola quan surt del port. Gravat aquarel·lat, 1803.

ordenar baixar totes les banderes i hissar una gran estendard francès arran de mar. Contravenint les ordres Boyer Fonfrede va hissar una bandera blava al capdamunt del pal que tenia davant la seva casa del port palamosí. El comissari de Marina sospitant que pretenia establir alguna mena de senyal telegràfic amb els enemics li ordenà que la retirés immediatament. El comerciant es justificà dient que era per prevenir la seva flota d'embarcacions que els francesos tenien el control de la vila. Grimonpré li observà que ja n'hi havia prou amb el pavelló francès hissat al moll. Boyer Fonfrede retirà la banderola blava però l'endemà pel matí ja tornava a onejar al damunt del pal. El sotscomissari donà ordres immediates de talar i fer retirar el pal i acusà al comerciant d'espionatge. No se sap si aquestes acusacions foren certes o foren fetes des del rancor de les desavinences però mereixen ser comentades per entendre l'ambient de desconfiança que regnava entre les autoritats franceses de Palamós.

Infringint les lleis del cors

A partir de 1812 moltes embarcacions catalanes pogueren navegar a ports autoritzats pel govern francès (això excloïa les illes Balears, Gibraltar i Cadis), ho feien amb la doble expedició espanyola i francesa, el que significava que tenien immunitat davant dels corsaris francesos, i que gaudien dels mateixos drets que qualsevol altra embarcació del país veí. Però la realitat no fou tan dolça, els corsaris francesos que operaven davant les nostres costes desconfiaven dels catalans i no feien distincions entre els que comerciaven amb ports lliures o dels que ho feien amb les expedicions certificades per l'administració napoleònica. Quan hi havia la oportunitat de fer una bona captura infringien la llei a pesar dels avisos i advertiments dels comissaris de marina.

Coneguem el cas del patró Romà Carreres de Lloret que patronejava la pollancra anomenada la "Verge del Roser", que va arribar el 29 d'octubre a Palamós per aconseguir els permisos necessaris per a portar vi i aiguardent fins les costes de Tunis. Un cop fou autoritzat salpà cap al sud. El 25 de novembre de 1812, trobant-se la nau a l'alçada de Cartagena va divisar un corsari que onejava una bandera espanyola. Aquesta era en realitat una galiota corsària francesa anomenada "Le Coureur" patronejada pel capità Zinago, i que alguna vegada havia operat des de Palamós sota la procura de Boyer Fonfrede [16]. El vaixell lloretenc fou abordat. El capità Zinago els prengué els papers i els comunicà que des d'aquell moment eren hostatges. La pollancra catalana fou arrossegada per la galiota que canvià l'estendard espanyol per la bandera tricolor francesa[17].

El vaixell capturat no fou conduit a cap port proper, com era habitual, si no cap a Orà (Algèria). Les lleis impedien, sota la pena de mort, desembarcar presoners en illes o costes remotes, i menys en terres tan hostils com les del Nord d'Àfrica. La intenció del corsari era allunyar la tripulació i qualsevol que el pogués denunciar a la justícia francesa la seva infracció i així guanyar temps per vendre les mercaderies capturades. A mig camí de viatge a Orà el capità Zinago es va topar amb una embarcació tripulada per moros; la va aturar per embarcar-hi forçosament els mariners catalans i el seu equipatge, d'aquesta manera podia girar cua i dirigir-se cap a Còrsega per vendre els ports capturats amb major celeritat[18]. Però el patró Romà Carrreres fou afortunat i, per circumstàncies que

desconeixem, al cap de poc temps pogué tornar a casa seva i denunciar el fet al sotscomissari Gimonpré de Palamós.

Gimonpré, que accedí a portar el cas, va demanar a la justícia francesa una forta sanció contra dit corsari que va violar la llei i ultratjar inhumanament la tripulació del vaixell. Es obvi que per qüestions estratègiques els corsaris podien servir de diverses banderes per defugir, maniobrar o desconcertar l'enemic però si entraven en combat o abordaven un altre vaixell estaven obligats a fer onejar la bandera del seu sobirà, segons una ordenança francesa de 1674. L'haver realitzat la presa del "Verge del Roser" emparat sota un estendard espanyol era considerat un acte greu doncs tot capità corsari que actuava sota nombroses banderes podia a ser jutjat com a pirata. Perquè s'entengui la gravetat de l'acusació s'ha de dir que quan un corsari era capturat tenia dret a un tracte respectuós (el mateix que rebia un presoner de guerra), mentre que els pirates podien ser executats quasi immediatament, morien penjats en la majoria dels casos.

Les illes Medes es van convertir en un mercat il·legal on els corsaris venien les mercaderies preses

El corsarisme local durant l'ocupació

Els primers mesos de l'any 1810 el patró corsari Sebastià Cabrisas, anomenat vulgarment "Boira", natural de Cadaqués, auxiliat per una nau anglesa va capturar un llagut francès quan sortia de Palamós carregat de 200 quarteres de blat (3). Va conduir la seva presa cap a les illes Medes i va fer córrer la noticia de que oferia el seu carregament al millor postor. Cal comentar que durant la ocupació francesa les illes Medes es van convertir en una mena de mercat il·legal on les embarcacions corsàries tenien el seu punt de trobada per vendre les seves mercaderies a negociats interessats a pagar un bon preu. La noticia va córrer entre els pobles propers. Josep Danés, negociant de Palamós, sabedor de que en les illes Medes es venia un carregament de grans apressat a un vaixell francès es dirigí cap aquell lloc aprofitant l'ocasió de que en aquell moment no hi havia tropes franceses en aquesta vila. Dit negociant va pagar 2.025 lliures barcelonines pel blat i el carregà en la seva embarcació per tornar després a Palamós [19].

Juan Cortada natural de Sant Llorenç de la Muga, propietari de les 200 quarteres de blat, va saber que els seus ports foren capturats per un corsari i venuts al negociant palamosí. Aquest va fer una instància davant d'un magistrat del govern francès reclamant el blat que li havien pres. A mitjans de 1810 arribà a Josep Danés una ordre del governador francès de Girona per que es presentés en dita ciutat amb rumors de que seria severament castigat pel fet d'haver comprat mercaderies apressades per corsaris enemics. Tement per la seva integritat, donat que era molt probable que reputessin el fet de dita compra com hostil, Josep Danés va anar a parlar amb Joan Cortada amb l'es-

Les illes Medes es convertiren en un mercat on els corsaris locals venien les seves captures.

perança de que callant a aquest amb algun estipendi econòmic quedaria sufocada la instancia que havia motivat tal compareixença. L'acusador va prometre retirar la seva denúncia a canvi del pagament immediat de 500 duros de plata que se li entregaren al comptat i la promesa de rebre'n altres 1.000 en els anys venidors. Després d'aquest conveni Josep Danés no fou més interpel·lat per presentar-se davant de cap autoritat del govern francès, ni tornat a molestar per la compra de les 200 quarteres de blat [20].

El mes de maig de 1811, el capità corsari Jaume Ballesta de camí entre Begur i l'Escala va capturar una barcassa que portava un carregament que quatre quintals i mig de tabac que anava destinat a les tropes franceses que ocupaven el castell de Sant Ferran de Figueres [21]. Les autoritats enviaren immediatament una ordre *"llamando a Jaime Ballesta en la bahia de Rosas o Cadaqués, para que declare el motivo de la tal aprensión, y dado el caso de que no se pretende y no obedezca esta mi orden, yo mismo dispondré una providencia para buscarle y será tenido en caso como a ladrón a pirata".*

Molts corsaris procedents de Roses actuaven des del port de Sant Feliu de Guíxols

Aquests dos exemples son esclaridors per explicar que malgrat les poblacions empordaneses estaven sota la ocupació francesa ningú s'amagava de fer tractes i convenis amb vaixells corsaris sempre i quan no hi hagués en aquelles viles tropes napoleòniques. En el ports de Sant Feliu de Guíxols, Arenys de Mar o Canet, l'exèrcit francès no acostumava a tenir-hi efectius i les seves activitats escapaven del control de l'autoritat, d'aquesta manera corsaris i comerciants podien actuar amb tota llibertat. Això no agradava als negociants i armadors francesos que reclamaven sovint a l'administració que sancionés als ajuntaments d'aquestes viles que permetien l'entrada de corsaris i les seves captures. Demanaven al baró de Gerando que cada cop que això succeís l'ajuntament d'aquestes viles fos obligat a pagar als seus propietaris el valor dels ports i de tots els efectes de l'embarcació.

El 7 de desembre de 1812 un vaixell de la companyia de Boyer Fonfrede va ser capturat pel corsari de Roses conegut amb l'alies de "Michot". Crec que pot ser instructiu explicar de manera breu com succeïren els fets per que s'entengui millor la impunitat i la parsimònia amb la que acostumaven a treballar els corsaris locals. Es donà el cas que el patró "Michot" va passar tot aquell dia a Palamós, passejant i efectuant algunes compres de queviures i municions per la seva nau. El seu vaixell restava ancorat davant del port, mentre part de la seva tripulació mandrejava i observava com carregaven uns llaguts a la Planassa. Quan les feines de càrrega del port ja havien finalitzat s'embarcaren al vaixell corsari i esperaren pacientment davant les aigües de Sant Antoni de Calonge. Cal recordar que les lleis corsàries impedien efectuar cap captura a menys d'un tret de canó de qualsevol rada o port. Quan arribà la nit el comboi es feu a la mar i la nau corsària anà al seu darrere. A l'alçada de Sant Feliu va abordar l'embarcació més petita que fou conduïda al port d'Arenys [22].

Si bé trobem alguns corsaris empordanesos expatriats

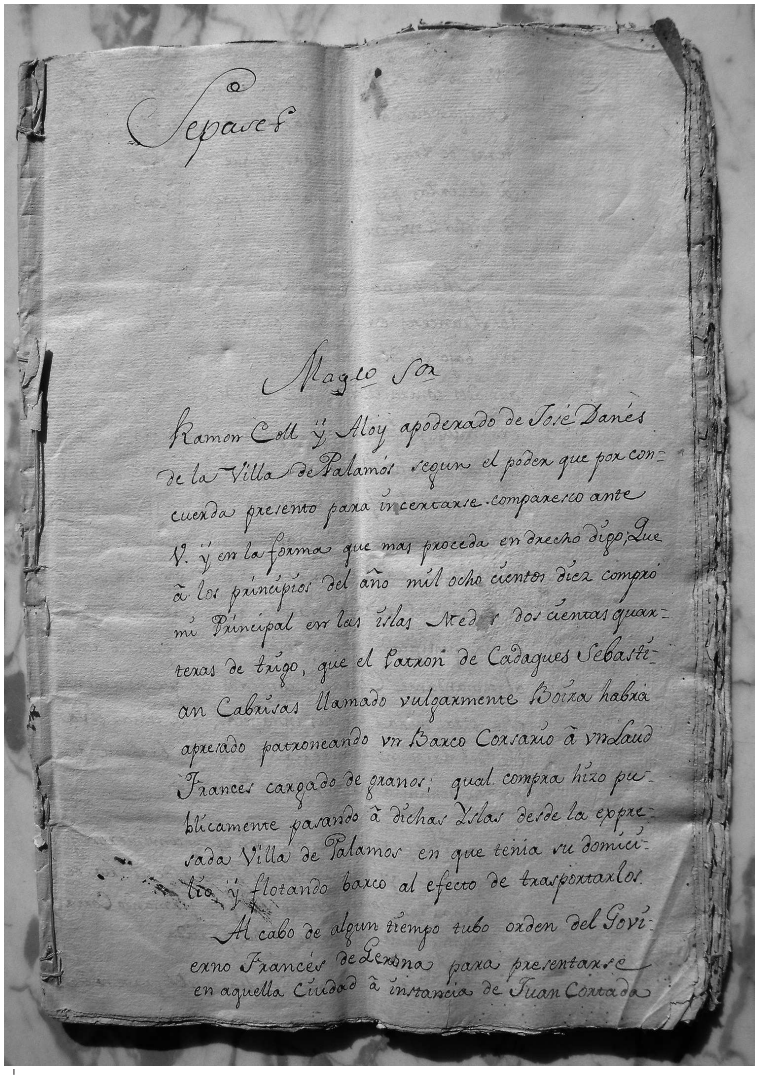
Separet

Magto Sor

Ramon Coll y Aloy apoderado de José Danés de la Villa de Palamós segun el poder que por consuerda presento para incertarse comparezco ante V. y en la forma que mas proceda en drecho digo: Que à los principios del año mil ocho cientos diez compró mi Principal en las Islas Med. y dos cientas quarteras de trigo, que el Patron de Cadaques Sebastian Cabrisas llamado vulgarmente Boira habia apresado patronearido vn Barco Corsario à vn laud Frances cargado de granos; qual compra hizo publicamente pasando à dichas Islas desde la expresada Villa de Palamos en que tenia su domicilio y flotando barco al efecto de trasportarlos.

Al cabo de algun tiempo tubo orden del Govierno Frances de Lerida para presentarse en aquella Ciudad à instancia de Juan Cortada

Procés reclamatori entre Josep Danés de Palamós i Joan Cortada de Sant Llorenç de la Muga per l'apressament d'un llagut ", 1810-1828.

que fondejaven a Arenys, molts procedents de Roses actuaven des del port de Sant Feliu de Guíxols. Els Patrons i les cases de comerç d'aquesta ciutat feien el doble joc, es dedicaven al transport comercial i al corsarisme. Per evitar aquesta situació l'administració francesa va nomenar a principis de 1812 el funcionari Maigret com a sotscomissari del port de Sant Feliu. Sembla ser que va exercir durant dos mesos amb més pena que glòria, amb greus acusacions d'ineptitud i corrupció. Des de Palamós, Grimonpré l'acusava de no saber subordinar ni els mariners, ni els patrons de les embarcacions, ni administrar el port ; d'estar amb els braços creuats davant d'accions que perjudicaven el interès de les propietats i del comerç francès. Maigret va ser denunciat als seus superiors per abandonar el seu lloc al cap de poques setmanes. L'absència del comissari deixà mans lliures als corsaris de Sant Feliu que foren una amenaça pel comerç de Palamós.

Per tal de posar-hi remei, el 28 de juliol de 1812 el comissari Grimonprè es presentà per sorpresa a Sant Feliu amb 300 homes del 60é regiment. Quan irromperen al port un vaixell corsari es feu a la mar precipitadament. S'ordenà foc des de primera línia de platja. Immediatament 20 mariners i altres 20 granaders pujaren a tres bots i amb la força dels rems capturaren l'embarcació que fugia. Els fets succeïren davant la mirada atenta d'una fragata anglesa que no gosà intervenir. Tots els membres de la tripulació foren arrestats i enviats a Girona. L'embarcació fou conduïda a Palamós on es vengueren les seves mercaderies que consistien en un carregament d'oli i bescuits [23]. Aquestes incursions correctives es produïen per sorpresa i sense previ avís. El maig de 1813 el senyor Flotter (que llavors era comissari de la policia francesa de Palamós) es presentà de nou amb un petit contingent a aquesta ciutat amb la intenció d'arrestar corsaris i contrabandistes. Però aquest cop un avis previ alertà els ganxons i quan la policia arribava les embarcacions corsàries ja havien fugit cap Arenys. Els traginaires que anaven sovint de Palamós a Sant Feliu posaven en alerta als uns i als altres. Eren, per dir-ho d'alguna manera uns confidents accidentals, la telegrafia de l'època.

NOTES

1.-Malgrat de tractar-se d'una nau corsària amb Matrícula d'Arenys, en la documentació que conté l'arxiu de Palamós s'especifica que tant el patró com tota la tripulació era palamosina. Vaixell corsari armat a Palamós comandat capità Josep Bajandes, 1808. Seguretat Pública. Milícia i Sometent, capsa 816 (SAMP- a partir d'ara Servei de l'Arxiu Municipal de Palamós).
2.- Carta de Joan Bajandas des de Roses el 22 d'Agost de 1808. Ibídem (SAMP).
3.- Carta de Joan Bajandas des de Roses, 28 de juliol de 1808. Ibídem (SAMP).
4.-François Arago va ser reclòs amb part de la tripulació captura a la torre Calsina de Roses on passà la quarantena. Llavors fou conduit a Palamós on després de tres mesos d'empresonament pogué embarcar-se de nou cap a França. François Arago " Oeuvres Complètes", publicades sota la seva direcció per M. J-A. Barral, tomo I, Ed. Gide et Baudry, Ed. T.O. Weigel, Leipzig, 1854.
5.-Ibídem.
6.- Vaixell corsari armat a Palamós comandat capità Josep Bajandes, 1808. Op.cit, capsa 816 (SAMP)
7.- "Extrait du régistre des recettes du sous comissaire de Marine de Palamós", març-juny 1812. Diversos, Dominació napoleònica, caixa 19, num 01 (ACA-a partir d'ara Arxiu de la Corona d'Aragó).
8.-Poder de 30 d'Octubre de 1812. Manual del notari Salvador de Álvarez Servosa. Fons de la notaria de Palamós, Pa 431 (AHG-a partir d'ara Arxiu Històric de Girona).
9.-Les embarcacions capturades arribaven al port de Palamós on el sotscomissari Gimonpré feia una relació de les mercaderies i valorava la captura, al temps que feia entrega dels presoners a l'autoritat responsable. En el moment de l'entrega el sotscomissari interrogava al corsari i al patró apressat, a la fi de constatar que l'acció s'havia realitzat correctament.
10.-"Concernant la capture de la tartane la Vierge de Carme, Capne Moner de Palamos, faite par le corsaire le Fulminant de Marseille Capne Vincent Scassi". Duanes dels departaments del Ter, del Segre, de Montserrat i l'Ebre. Diversos, Dominació Napoleònica, caixa 16, núm. 03 (ACA).
11.-Felix Fianson adquireix un llagut. 1811-1813 Op. cit. Pa 431 (AHG).
12.-Carta de Boyer Fonfrede adreçada al Baró de Gerando, Intendent General del departament del Ter, 8 de juliol de 1812. Op.cit, caixa 19, núm. 01 (ACA).
13.- Carta de Boyer Fonfrede adreçada a Grimonpré, comissari de Marina de Palamós, 12 de setembre de 1812. Ibídem.
14.-Poder de 30 d'Octubre de 1812. Op.cit. Pa 431 (AHG).
15.-Carta de Boyer Fonfrede enviada al Baró de Gerando, Intendent General del departament del Ter, 27 de novembre de 1812. Op.cit. caixa 19, núm. 01 (ACA).
16.-El capità corsari Jopseph Singalle apressa una pollancra de Lloret. Ibídem.
17.-L'ordenança del 23 de febrer de 1674 així ho recull. Per altra banda, la llei francesa del primer de febrer de 1650 expressava que qualsevol capità corsari que sigui capaç de realitzar captures emparat sota diversos pavellons serà perseguit i jutjat com a pirata.
18.-"Presa i vexació del vaixell Verge del Roser pel capità Zinago". Op.cit, caixa 19, núm. 01 (ACA).
19.-". Document particular en propietat de Gerard Xarles, Palamós.
20.-Anys després, amb la retirada dels francesos, Josep Danés va reclamar a la justícia ordinària espanyola, que Joan Cortada li retornés els 500 duros de plata que li va donar per evitar un càstig del govern francès, al·legant que el corsari Sebastià Cabrisas "Boira" era legítim propietari del blat que va vendre per dret de guerra. Ibídem.
21.-"Requeriment al corsari Jaume Ballesta". Correspondència general, 1811-1820, 26 de maig de 1811. capsa 177 (SAMP).
22.-Carta dirigida al Comissari general de Policia de Girona per informar de les captures fetes per corsaris de Roses a vaixells palamosins. 15 de desembre 1812. Op.cit, caixa 19, núm. 01 (ACA).
23.-Carta de Grimonpré al Baró de Gerando, 29 de juliol de 1812. Ibídem.